

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут бізнесу, економіки та менеджменту
Кафедра фінансових технологій і підприємництва

«До захисту допущено»
Завідувачка кафедри, д.е.н., проф.
_____ Лариса ГРИЦЕНКО
(підпис)
«__» _____ 202__ р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня бакалавр

зі спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування
освітньо-професійної програми Банківська справа

на тему: Податкова політика держави та її вплив на економічне зростання

Здобувача групи Ф-91а _____ Малиша Владислава Олексійовича

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ Владислав Малиш
(підпис)

Керівник к. е. н., доцент

Євгенія Мордань

Суми 2023

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ, УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, ОДИНИЦЬ І ТЕРМІНІВ	5
ВСТУП	6
1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ ТА ЇЇ РОЛЬ У ДЕРЖАВНОМУ РЕГУЛЮВАННІ ЕКОНОМІКИ	8
1.1 Сутність податкової політики, її цілі, завдання, види та механізм реалізації.....	8
1.2. Роль податкової політики як інструменту регулювання економічного розвитку.....	18
2. ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ДЕРЖАВИ В ПЕРІОД ДОВОЄННОГО ТА ВОЄННОГО СТАНУ	23
2.1 Аналіз стану податкової системи України протягом 2018-2022 років.....	23
2.2 Оцінка впливу реалізації податкової політики на показники економічного зростання.....	30
2.3 Проблеми реалізації податкової політики в Україні в умовах воєнного стану та шляхи їх вирішення.....	35
ВИСНОВКИ.....	42
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	44
Додаток А.....	Помилка! Закладку не визначено.
Додаток Б.....	51

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ, УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, ОДИНИЦЬ І ТЕРМІНІВ

ДПС – Державна податкова служба

ПП – податкова політика

ПДВ – податок на додану вартість

ПКУ – Податковий кодекс України

ВВП – валовий внутрішній продукт

ВСТУП

Розвиток України як незалежної, демократичної та правової держави вимагає необхідності перетворення та удосконалення існуючої податкової системи, а також досягнення стійкого економічного стану [1].

Шляхом встановлення оптимальних податків, ефективна податкова політика сприяє розвитку національного виробництва. Правильно формована податкова політика, з економічним та соціальним підґрунтям, сприяє досягненню покращення економіки. Актуальність і необхідність дослідження правових засад податкової системи України та її сучасного стану відображаються у наведених фактах. Серед відомих фінансистів, таких як В. М. Федосов Х, В. М. Мельник, Л. М. Шаблиста, А. М. Соколовська, А. Сміт, Д. Рікардо та багатьох інших, було звернуто увагу на проблему вдосконалення податкової політики та аналізу впливу факторів на економічний стан держави у їх наукових дослідженнях [1, 2, 3, 4].

Рівень розвитку всіх державних інститутів, зокрема податкової системи, буде визначати подальший прогрес України як соціально орієнтованої держави. Отже, щоб забезпечити економічний розвиток, державна податкова політика повинна бути відповідною до пріоритетів та гарантувати достатній обсяг загальних податкових надходжень до бюджетів на всіх рівнях [2].

У наукових працях таких вчених, як Адаменко І.П. [1], Амоша О.І. [2], Борисенко О.С. [5], Вдовиченко А.М. [7], Клименко М. [15], Мельник П.Р. [17] та інші, були закладені наукові основи для трансформації податкової політики з урахуванням її соціальної спрямованості та створення умов для економічного розвитку, а також врахування інтересів усіх суб'єктів оподаткування.

Мета даної дипломної роботи полягає у вивченні теоретичних аспектів та наданні практичних рекомендацій щодо узгодження напрямків податкової політики з метою досягнення цілей економічного розвитку країни.

Для досягнення визначеної мети були поставлені наступні завдання:

- проаналізувати сутність та завдання податкової системи України
- обґрунтувати взаємозв'язок між податковою політикою та економічним розвитком країни та обґрунтувати його вплив.
- оцінити поточний стан податкової політики та провести аналіз її актуального стану.
- визначити напрями, у яких податкова політика України спрямована на соціальні цілі.

Об'єктом дослідження є процес впровадження ефективної податкової політики України.

Предметом дослідження є ефективність та результати впровадження податкової політики в Україні та її економічні наслідки.

Дослідження ґрунтується на широкій інформаційній базі, яка включає законодавчі та нормативно-правові акти України, що стосуються регулювання адміністрування податків, а також звітні дані від Державної служби статистики України, Державної податкової служби України та Державної казначейської служби України. Крім того, використовуються наукові видання українських та зарубіжних авторів, що стосуються розвитку податкової сфери та національної економіки в цілому.

Методи дослідження: науковий, аналізу та синтезу, теоретичного та практичного узагальнення, статистичний.

1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ ТА ЇЇ РОЛЬ У ДЕРЖАВНОМУ РЕГУЛЮВАННІ ЕКОНОМІКИ

1.1 Сутність податкової політики, її цілі, завдання, види та механізм реалізації

Діяльність органів державної влади, спрямована на отримання податкових надходжень є податковою політикою держави. Визначення поняття податкової політики та її типи наведені в Додатку А.

Головною метою та завданням податкової політики є оптимізація формування, наповнення бюджетів різних рівнів. При цьому ділова активність великих та малих підприємств, виробництв, корпорацій не тільки не повинна знижуватися, а навпаки повинні пропонуватися заходи по їх стимуляції. З одного боку обсяги податкових надходжень до бюджетів як державного так і місцевих повинні виконуватися, з іншого – у підприємств повинні залишатися кошти у кількості, яка є достатньою для розвитку підприємства, гідної зарплати працівникам, існування інфраструктури підприємства [1, 2, 3, 4].

На рис. 1.1 відображені методи державного регулювання доходів держбюджету. Оподаткування виступає в якості державного регулювання і впливає на зв'язок органів державної влади з податковими органами, оскільки для державної влади вони виступають самим важливим джерелом доходу і коливаються від 70 до 90 %. Крім того, податкові органи забезпечують примусовий характер платежів. Зважаючи на те, що ці платежі встановлені і регламентуються законодавством. Не слід забувати і про великий вплив податків на економічну ситуацію, яка склалася у країні.

Рисунок. 1.1 – Методи регулювання державної податкової політики

Загальновідомо, що великий, невиправданий економічно, податковий тягар в одній із країн призведе до того, що відбудеться відтік фінансових інвестицій в інші країни, де цей податковий тягар є меншим і створені більш сприятливі умови для розвитку бізнесу. Така ситуація складається тому, що у сучасних умовах економіки усіх країн світу є інтегрованими, що забезпечує їх інтенсивний розвиток [4].

Таким чином, зважаючи на вищезазначене, податкова політика виконує наступні завдання:

- забезпечує органи державної влади фінансами;
- регулює економіку шляхом створення умов для покращення її показників;
- корегує рівні доходів населення.

На рис. 1.2. зображені функції податкової політики.

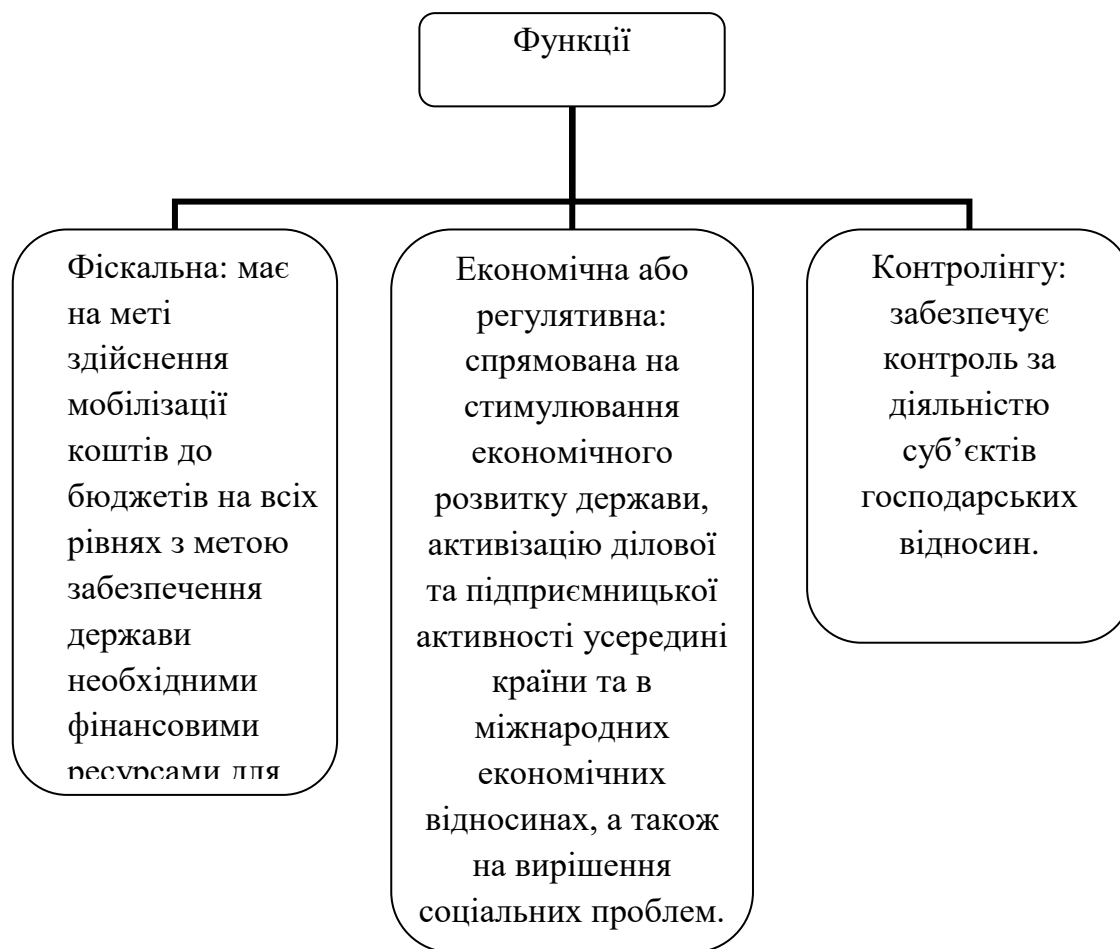

Рисунок 1.2 – Групи функцій, що сприяють виконанню завдань податкової політики держави

Одним із ключових векторів реалізації державної податкової політики є створення такого співвідношення між коштами, які залишаються у платників податків, і коштами, які перерозподіляються за рахунок податків. Тобто, завдяки державній податковій політиці створюються сприятливі умови для того, щоб відбувалося економічне зростання у державі, поєднувалися суспільні інтереси та інтереси бізнесу [5, 6]. Податкова політика має наступні характеристики [7, 8]:

- характеризується високим рівнем оподаткування. У цьому випадку високе податкове навантаження не сприятиме зростанню надходжень коштів до бюджету. Спостерігатиметься «тінізація» економіки, зменшення ділової активності бізнесу.

- характеризується низьким рівнем оподаткування. Це призведе до зменшення надходжень коштів до бюджету, закриття багатьох соціальних програм, незважаючи на те, що буде спостерігатися більше залучення інвестицій, у тому числі іноземних, ділова активність бізнесу зростатиме.

- характеризується тим, податкова політика направлена на те, щоб високе податкове навантаження було лише для корпорацій та окремих фізичних осіб. Вищезазначена податкова політика характеризується тим, що при ній зберігаються соціальні програми для громадян країни, які забезпечують високий рівень соціального захисту.

Розглядаючи усі три види податкової політики, видно, що її третій вид найбільш повно відповідає інтересам як населення, так і держави. Водночас, він може реалізовуватися лише у випадку високого рівня розвитку економіки і податкової культури. Такий вид податкової політики притаманний країнам Північної Європи: Норвегії, Швеції, Данії [3, 4, 9].

Таким чином, податки, збільшуючи доходи держави, призводять до гальмування розвитку бізнесу. Податкова політика, працюючи на благо інтересів держави та бізнесу, повинна керуватися у своїй діяльності наступними критеріями [10, 11, 12, 13]:

- фіскальна достатність;
- стабільність;
- економічна ефективність;
- гнучкість.
- соціальна справедливість.

Фіскальна достатність — здатність органів податкової системи так проводити роботу, щоб державні видатки, забезпечували інтереси держави.

Досліджено вплив розмірів оподаткування, податку на чистий прибуток на економічну ефективність діяльності підприємств, бізнесу [13, 14, 15].

При оцінці принципу справедливості варто враховувати два аспекти:

по-перше, вплив оподаткування на зменшення реального доходу платників податків;

по-друге, спрямованість частини номінального доходу, який був перерозподілений через податки, у вигляді суспільних благ, програм і трансфертних платежів, наданих державою.

Критерій стабільності відкриває можливість для платників податків оцінити вплив своїх дій на кінцеві результати підприємств і вдосконалити свою власну діяльність, а також покращити співпрацю з державною податковою службою. Протягом значного періоду часу, підкреслюється важливість забезпечення стабільного та незмінного порядку справляння податків. Таким чином, основною метою податкової політики є вирішення поточних, наступних і майбутніх завдань, що стоять перед державою [13]. Поміж цих завдань можна виділити завдання на довгий та короткий термін. Наприклад, у лідерів розвинутих країн встановлені довгострокові цілі, такі як збільшення економічного зростання, досягнення максимальної зайнятості населення та підвищення рівня життя населення. Щодо найближчих цілей державної податкової політики на короткий термін, вони включають такі аспекти, як збільшення доходів державного бюджету, забезпечення балансу між державним бюджетом та валовим внутрішнім продуктом, сприяння інвестиційній активності. Держава використовує обґрунтований та науковий підхід при формулюванні своєї податкової політики, що враховує сучасний перехідний етап економічного розвитку суспільства. Реалізувати фіскальну політику Уряду України неможливо без встановлення довгострокових цілей податкової політики, оскільки без цього подальша стратегія податкових реформ є безперспективною. Отже, головним завданням держави є забезпечення суспільного добробуту населення, завдяки фінансово-економічній діяльності підприємств, бізнесу. Помірні темпи інфляції та поліпшення платіжного балансу є передвісниками зростання національного виробництва. Відмінність концепції максимізації суспільного добробуту полягає в тому, що вона покладається на органічне поєднання нерозривних

завдань, що включають підвищення добробуту громадян і стале інноваційне зростання економіки. Податкова політика країни може впливати на сукупний попит і є основою макроекономічної політики [1, 7, 10]. Науково підтверджено, що зростання процентних ставок, прийнятих урядом, має негативний вплив на інвестиційні видатки приватного сектору, що призводить до їх скорочення. Застосування податкової політики може призвести до зниження рівня накопичення, оскільки спостерігається скорочення обсягів інвестиційних витрат. Ці процеси ведуть до ефекту заміщення, коли збільшення податкового навантаження впливає на зменшення приватних інвестицій. Внаслідок цього виникає дисбаланс між доходами та видатками державного бюджету, і уряд змушений збільшувати свій борг для фінансування витрат. Зростаючі державні видатки спричиняють збільшення сукупного попиту, що в свою чергу сприяє розширенню і зростанню виробництва. Підвищення виробництва сприяє збільшенню відсоткової ставки на фінансових ринках, що зменшує вплив податкової політики на обсяг виробництва. Це означає, що стабільний обмінний курс і притік капіталу свідчать про ефективність податкової політики, яку втілює держава.

Збільшення виробництва сприяє підвищенню процентної ставки на ринках активів і, таким чином, знижує вплив податкової політики на обсяг виробництва. Таким чином, передбачуваність і стійкість є незвичайно критичними факторами для досягнення ефективності податкової політики. По-перше, це стимулює постійний і стабільний інтерес усіх економічних суб'єктів до майбутніх фінансових перспектив. По-друге, це сприяє досягненню високих показників ефективності фіскальної служби шляхом використання розроблених нормативно-правових актів для здійснення оподаткування [7].

У ході реформування ринкових відносин в Україні та її активної інтеграції в міжнародний світовий ринок, ефективне формування податкової політики стає однією з ключових проблем, які необхідно вирішити.

Розв'язання завдання забезпечення ефективності податкової політики вимагає проведення досліджень, аналізу та творчого перегляду наявної нормативної бази в країні. Паралельно з цим, дослідження досвіду інших країн у сфері оподаткування може надати можливість запропонувати такі напрямки податкової політики, які б сприяли або стимулювали розвиток економічних суб'єктів[3].

Давайте розглянемо кілька аспектів, пов'язаних з макроекономічною ефективністю податкової політики:

По-перше – збільшення джерел доходів бюджету: реформування податкової політики може створити можливість збільшення джерел доходів бюджету. Це може включати в себе посилення контролю за платежами, боротьбу з ухиленнями від оподаткування та вдосконалення податкових процедур, що сприятимуть збільшенню прибуткової бази.

По-друге – ефективність системи оподаткування: важливим аспектом є здатність системи податкової політики до визначення справедливої та прийнятної бази оподаткування. Таким чином це означає, що податкова система повинна бути прозорою, легко розуміти та виконувати, а також забезпечувати рівність та справедливість у розподілі податкового навантаження.

По-третє – мінімізація витрат на оподаткування: вся діяльність податкової політики повинна бути спрямована на мінімізацію витрат, пов'язаних з оподаткуванням. Це може включати спрощення податкових процедур та форм, зменшення адміністративних витрат для платників податків та ефективне використання ресурсів у сфері податкового контролю.

Усі ці аспекти сприяють досягненню ефективності макроекономічного рівня податкової політики шляхом забезпечення стабільності бюджету, підтримки економічного розвитку та мінімізації впливу податкового тягару для підприємств або фізичних осіб [15, 16].

Таким чином, податкова політика є важливою складовою економічної стратегії або політики, яка впливає на фінансову стабільність та розвиток

країни. Її головна мета полягає в організації збору податків та направленні їх до централізованих фондів грошових ресурсів, і воно досягається шляхом ефективного застосування встановленої законодавчої бази. Показником ефективності державної податкової політики є функціонування конкретної податкової системи, яка включає в себе різні податки, збори та обов'язкові платежі, а також взаємодію та взаємозв'язок між державою, платниками податків і контролюючими органами [10].

Україна відзначається особливістю своєї податкової політики – перехід від планової економіки до ринкової моделі.

В Україні у наукових колах висловлюються різні погляди щодо рівня податкового навантаження:

- Україна має податкове навантаження, яке залишається в межах або навіть нижче, ніж у розвинених країнах світу. З цієї причини, для забезпечення стабільного економічного розвитку, важливо здійснювати жорсткий контроль за сплатою податків та забезпечувати стабільність нормативної бази оподаткування.

- На сучасному етапі в Україні важливо активно працювати над зниженням податкового тягару, особливо для виробників, оскільки нинішні ставки оподаткування перешкоджають подоланню економічної кризи.

Основні напрями вдосконалення податкової політики включають:

- Необхідно розробити податкові умови, які сприятимуть економічному розвитку підприємств і підтримці бізнесу.

- В усіх сферах економіки слід сприяти розвитку реального сектору приватної власності.

- Необхідно приймати заходи, спрямовані на зміцнення ролі малого бізнесу в економіці держави та збільшення його впливу.

- За допомогою соціальних програм, фінансованих з бюджету, має бути забезпечено підвищення рівня життя населення та поліпшення їх добробуту.

- Необхідно здійснювати заходи для поліпшення механізму розподілу фінансових ресурсів, які надходять до бюджетів та залишаються під контролем суб'єктів господарювання.

- Потрібно збільшити відсоток оподаткування прибутку, майна і доходів фізичних осіб, тоді як відсоток непрямих податків потрібно зменшити.

- Необхідно здійснити заходи, спрямовані на збільшення частки місцевих податків у загальній структурі оподаткування.

- Необхідно здійснювати більш суворий нагляд і контроль за проведенням обмінних операцій.

У той саме час, податкова політика ґрунтується на таких основних принципах:

- Сплачена сума податків повинна відповідати еквівалентній вартості товарів і послуг, отриманих від держави.

- Податки, які не мають конкретного призначення, спричиняють непродуктивне використання грошових ресурсів. Тому важливо, щоб усі податки мали чітко визначену ціль і направлялися на конкретні потреби.

- Платники податків мають право на інформацію про те, як планується використання та як вже були використані їх сплачені податки.

- Узгоджуючи бюджетний дефіцит, важливо уникати ситуації, коли його покриття залежить виключно від впровадження нових податків.

- Оподаткування повинно стосуватися лише доходів платників податків, а не їх витрат.

- Система оподаткування вважається прогресивною, якщо сума податків, вилучених з доходу, не перевищує третини цього доходу.

- Умови оподаткування повинні бути прозорими та зрозумілими для платників податків, щоб бути легкими в розумінні та виконанні.

- створення таких умов для платника податків, коли він оплатити ці податки зручним для нього способом та у зручний час;

- забезпечення дешевої збори податків [16, 17, 18, 19].

Отже, податкова політика має за мету забезпечення достатніх фінансових ресурсів, необхідних для здійснення функцій, які лежать у компетенції держави. Ці функції включають національну безпеку, правоохоронну діяльність, оборону країни, ефективну систему управління, розвиток економіки та соціальне забезпечення.

Враховуючи вищезазначене, податкова політика прямо спрямована на досягнення фіскальних цілей. Вона впливає на регулювання процесів соціально-економічного розвитку країни. Отже, податкова політика впливає на дії суб'єктів господарювання у всіх економічних сферах, на регіональному рівні, у сфері малого бізнесу та інвестицій, шляхом маніпулювання різними складовими податку, такими як об'єкт оподаткування, податкова база, ставки податку та швидкість його виконання. У той же час, варто відмітити, що податкова політика також проявляється у звільненні від деяких податків, оскільки вони мають високі адміністративні витрати і незначний вплив на бюджет. У певних випадках може виникати ситуація подвійного оподаткування, коли товари, що продаються в роздрібній торгівлі, оподатковуються як ПДВ, а також є податок на продаж цих товарів у роздрібній торгівлі [13, 15, 17, 18].

У результаті скасування певних обов'язкових платежів може виникати ситуація, коли їх замінюють або додатково вводять нові податки. В якості прикладу, був впроваджений новий податок на видобуток корисних копалин, який замінив систему відрахувань на підтримку та відновлення мінерально-сировинної бази. Крім цього, у планах передбачається введення нових податків, зокрема податку на нерухоме майно фізичних осіб та податку на майно фізичних осіб.

Податкове регулювання є механізмом, що забезпечує ефективну роботу в межах вищої системи, оскільки воно функціонує як внутрішня цільова структура. Податкове регулювання є складним механізмом, який включає різноманітні методи і інструменти для організації та функціонування

системи. Взаємодія цих методів і засобів сприяє створенню різних форм організації та функціонування систем [2]. Механізм податкового регулювання виступає інструментом для забезпечення балансу між фіскальною та регулюючою функціями податків у контексті економічних і соціальних процесів. Він спрямований на досягнення рівноваги між інтересами держави, корпорацій та індивідуальних учасників економічних відносин, а також на забезпечення гармонії у державних, корпоративних та особистих економічних інтересах.

Вищезазначене, по суті є способом реалізації податкової політики (рис. 1.3).

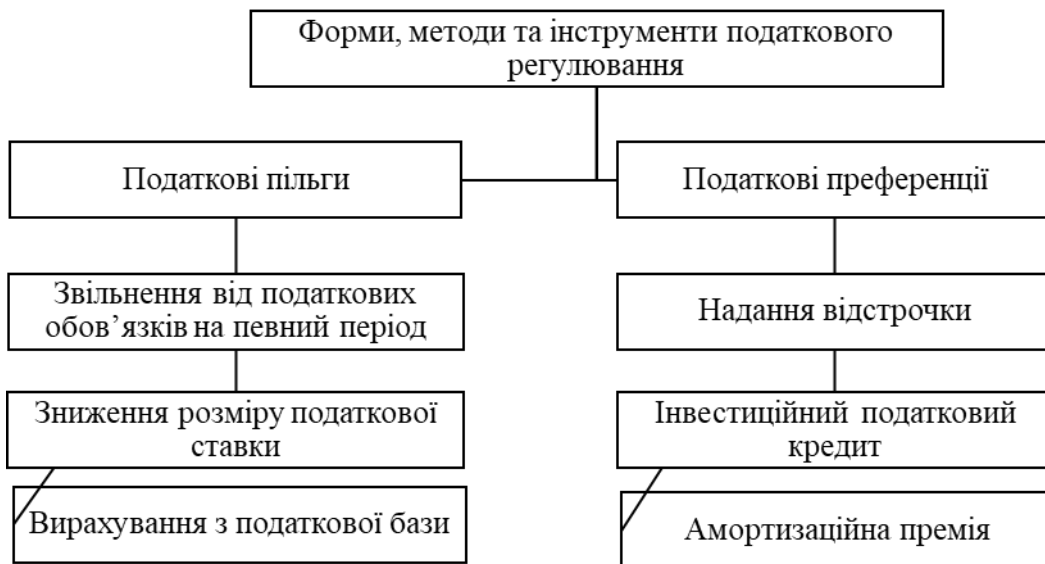

Рисунок 1.3. – Складові механізму податкового регулювання

Отже, податкове регулювання дає державі можливість впливати опосередковано на економічні умови, в яких діють суб'єкти господарювання, а також на соціальний добробут громадян. Це досягається шляхом надання певних податкових пільг та преференцій.

1.2. Роль податкової політики як інструменту регулювання економічного розвитку

Економічний розвиток означає визначення економічних потреб у громаді та розробку стратегій для задоволення цих потреб у майбутньому.

Основна мета полягає у покращенні рівня життя населення певної території, з впевненістю, що місцева економіка може забезпечити цей рівень [12].

Для кращого розуміння економічного розвитку, розглянемо його складові: соціальний та економічний розвиток. Соціальний розвиток - це процес, який спрямований на зміну соціальних інститутів з метою підвищення здатності суспільства до досягнення своїх амбіцій і бажань. Економічний розвиток передбачає якісні зміни в підходах до стратегічного планування, використання більш ефективних та передових технологій у сфері взаємодії з навколишнім середовищем та суспільством. Головна мета полягає в забезпеченні благополуччя громадян шляхом досягнення економічного процвітання країни або регіонів. Рівень економічного розвитку нерозривно пов'язаний з економічним зростанням. Термін "економічне зростання" використовується для опису процесу збільшення (або прогресу) специфічних економічних показників, таких як реальний національний дохід, валовий внутрішній продукт або дохід населення на одну особу. Поняття "економічний розвиток" використовується для позначення більш глибокого процесу, який охоплює поліпшення економічних, політичних і соціальних показників країни. Він виражає ширший контекст інтегрованого прогресу, де досягнення стабільності та підвищення рівня життя населення мають велике значення. Економічний розвиток має на меті охопити всі аспекти життя людей у країні. Цей процес вимірюється різноманітними показниками, такими як валовий внутрішній продукт (ВВП), очікувана тривалість життя, рівень грамотності та рівень зайнятості. Ці показники відображаються як основні орієнтири для визначення рівня економічного розвитку та добробуту

населення. При оцінці економічного розвитку необхідно враховувати різноманітні аспекти, такі як наявність освітніх установ, медичних закладів, ефективність правоохоронних органів для забезпечення порядку та захисту громадян, якість навколишнього середовища, забезпечення свободи, соціальної справедливості та гендерної рівності. Врахування цих факторів відображає широкий спектр умов, що впливають на якість життя та благополуччя громадян і допомагає зрозуміти повну картину економічного розвитку країни. Ці критерії, які включають у себе широкий спектр факторів, були узагальнені в концепції сталого економічного розвитку, що була офіційно прийнята на початку 1980 років. Ця концепція знайшла своє відображення у багатьох офіційних документах конференцій, планах та стратегіях економічного розвитку, що були розроблені з метою забезпечення сталого та збалансованого прогресу у соціально-економічній сфері. Дана концепція може бути визначена як "розвиток, який забезпечує поточні потреби, не поставляючи під загрозу можливості майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби", і її головна мета полягає в поліпшенні загальної якості життя населення та забезпеченні їх прав та свобод. Основною ідеєю є збалансований підхід, який дозволяє задовольняти потреби сьогодення, не шкодячи при цьому можливостям майбутніх поколінь, і забезпечує сталість та довгострокову благодать для людства. Концепція "сталого розвитку" охоплює не лише економічний прогрес, а й соціальний розвиток, особистісне зростання та охорону навколишнього середовища. Це поняття враховує взаємозв'язок між цими аспектами і прагне створити умови, які забезпечують гармонію між економічними досягненнями, соціальним прогресом, особистим розвитком та екологічною стійкістю. Основною метою сталого розвитку є досягнення раціонального та справедливого розподілу економічного та соціального благополуччя, яке може бути збережене для майбутніх поколінь. Один з ключових інструментів для регулювання економічного розвитку - це податкова політика, яка використовується для накопичення та перерозподілу фінансових ресурсів. Це

дає змогу забезпечити справедливий доступ до ресурсів та послуг, збалансований розвиток економіки та соціальних сфер, а також стимулювати сталість та екологічну відповідальність в економічних процесах. Ефект глобалізації та технологічних змін, включаючи цифровізацію та автоматизацію, призвів до значного покращення якості життя багатьох домогосподарств і зниження рівня бідності в країнах з розвиваючою економікою. Ці процеси забезпечують широкий доступ до нових можливостей, покращення умов життя та забезпечення економічної стабільності. Технологічні досягнення прискорюють розвиток індустрій, збільшують продуктивність та створюють нові робочі місця. Одночасно з цим, глобалізація забезпечує зв'язок між країнами та сприяє обміну ідеями, культурному розмаїттю та розвитку міжнародної співпраці. Глобальна інтеграція, нові технології та гнучкі умови праці створюють переваги для суспільства та пропонують значні можливості для покращення добробуту [1, 3, 18, 19].

Споживачі стикаються з більш широким асортиментом споживчих товарів вищої якості за нижчими цінами. Гнучкий порядок роботи може надати працівникам можливість краще поєднувати роботу та ширші життєві пріоритети протягом усього життєвого циклу. Крім того, підприємства стикаються з більшими можливостями для впровадження інновацій і продажу своїх товарів і послуг на глобальному ринку. Незважаючи на те, що ці зміни призвели до збільшення доходів і можливостей, ці переваги не були розподілені порівну. Незважаючи на нещодавнє покращення економічних показників, багато економік продовжують відчувати низькі темпи зростання продуктивності та часто стагнацію зарплат, а також зростання рівня нерівності. Крім того, технологічні зміни можуть зрушити попит на робочу силу в бік робіт, які вимагатимуть більшого використання когнітивних навичок, для яких багато працівників наразі недостатньо навчені [20, 21].

Це може призвести до збільшення різниці в заробітній платі, доступі до стабільної та безпечної роботи та життєвих можливостей між людьми з

високою, середньою та низькою кваліфікацією. Нові технології також можуть сприяти поширенню нестандартної зайнятості та «економіки великого бізнесу», кидаючи виклик традиційним умовам праці та системам соціального захисту. Ці фактори можуть ще більше посилити нерівність. Політики стикаються з проблемами одночасного вирішення проблем низького зростання продуктивності та зростання нерівності.

Ці виклики виникають у контексті зростаючого фіскального тиску внаслідок старіння населення та зміни клімату. Мобільність капіталу (і все частіше робочої сили) у глобалізованому та швидко інноваційному світі підвищує ефективність витрат на використання податків на працю та капітал для досягнення внутрішніх цілей справедливості. Технологічні зміни та їхні наслідки для майбутнього праці кидають виклик традиційним системам соціального захисту та вимагають механізмів пристосування, щоб допомогти людям пройти цей перехід. Але податки є не лише джерелом наповнення бюджетів усіх рівнів, а й інструментом регулювання економічної діяльності: підтримки фінансового стану підприємств та пріоритетних галузей економіки [22].

Проте на сучасний стан податкової системи негативно впливає низка факторів (табл. 1.1).

Таблиця 1.1 – Чинники, що визначають недосконалість української податкової системи

Чинники	Сутнісна характеристика
1	2
Нестабільність неузгодженість податкового законодавства	і До початку проведення податкової реформи в Україні, система податкового законодавства складалась з приблизно 600 законів та підзаконних актів, які регулювали податкову систему протягом багатьох років незалежності. Виникла ситуація, коли деякі закони суперечать один одному щодо розрахунку або збору певного податку, або їх адміністрування.
Низька рентабельність української податкової системи	Видатки українських податкових служб на процес збору 100 грошових одиниць податків перевищують витрати аналогічного процесу в країнах ЄС у 3-4 рази. Це свідчить про неефективне використання ресурсів та недостатню

	продуктивність роботи податкової служби.
Низька фіскальна ефективність податкової системи	Внаслідок недостатньої ефективності у боротьбі з схемами мінімізації та ухиляння від сплати податків, держава зазнає значних фінансових втрат. Це обумовлено нездатністю підвищити продуктивність податкової системи та забезпечити достатній рівень збору фінансових ресурсів.
Високе податкове навантаження на бізнес	Особливо це відноситься до оподаткування заробітної плати. У порівнянні з країнами Східної Європи, в Україні інтегральна ставка соціальних внесків на фонд оплати праці є майже однаковою (приблизно 42-43%).
Нераціональний розподіл податкового тиску між факторами виробництва	Україна спрямовує основний податковий тиск на людські ресурси, які в сучасних економічних умовах є важливими чинниками розвитку інвестиційно-інноваційної моделі економіки.
Складність системи адміністрування податків	Внаслідок недосконалості законодавства та значних фінансових втрат, які виникають внаслідок оптимізації оподаткування, податкова служба впроваджує додаткові заходи та обмеження, які часто негативно впливають на сумлінних платників податків.
Більшість основних податків сьогодні закріплено виключно за державним бюджетом	Податки, що призначені для місцевих бюджетів, входять до складу доходів, які враховуються при обчисленні міжбюджетних трансфертів.

Таким чином, податкова політика спрямовується на врахування інтересів громадян, підприємств і держави з метою досягнення стійкого економічного розвитку. Основна мета полягає в забезпеченні максимальної ефективності податкової системи, що забезпечує достатні надходження до бюджету для виконання державних функцій [22, 23].

При цьому необхідно забезпечити соціальну справедливість, враховуючи можливості платників податків. Важливим аспектом є також гнучкість податкової політики, що дозволяє оперативно реагувати на зміни в економічній ситуації, як на внутрішньому так і на міжнародному рівні, забезпечуючи стабільне економічне зростання та добробут громадян країни.

2. ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ДЕРЖАВИ В ПЕРІОД ДОВОЄННОГО ТА ВОЄННОГО СТАНУ

2.1 Аналіз стану податкової системи України протягом 2018-2022 років

У період дії воєнного стану особлива увага приділяється питанню формування фінансової бази держави. Дефіцит державного бюджету робить боргову залежність України неминучою, але потреби стабілізації економіки країни, вирішення поточних економічних проблем, регулювання та реалізації економічної стратегії держави, на жаль, не можуть бути забезпечені власними коштами [22, 23, 24].

Зі зростанням боргового навантаження актуальним стає питання адміністрування податкових надходжень, які, як відомо, є основним джерелом наповнення дохідної частини державного бюджету. Загалом згідно з Бюджетним кодексом України доходи бюджету класифікуються за такими розділами:

- 1) податкові надходження;
- 2) неподаткові надходження;
- 3) доходи від операцій з капіталом;
- 4) трансфери [1].

Якщо проаналізувати динаміку зміни частки податкових надходжень у структурі доходів державного бюджету за 2018-2022 роки, то можна вкотре переконатися в беззаперечному провідному значенні податків у наповненні бюджету.

Протягом 5 років податкові надходження стабільно становили близько 80% загальної структури (рис. 2.1). І лише у 2022 році цей показник знизився за межу до 78% через збільшення обсягу офіційних трансфертів, які надійшли до бюджету від Європейського Союзу, іноземних урядів,

міжнародних організацій, донорських установ та в рамках інших програм допомоги [16].

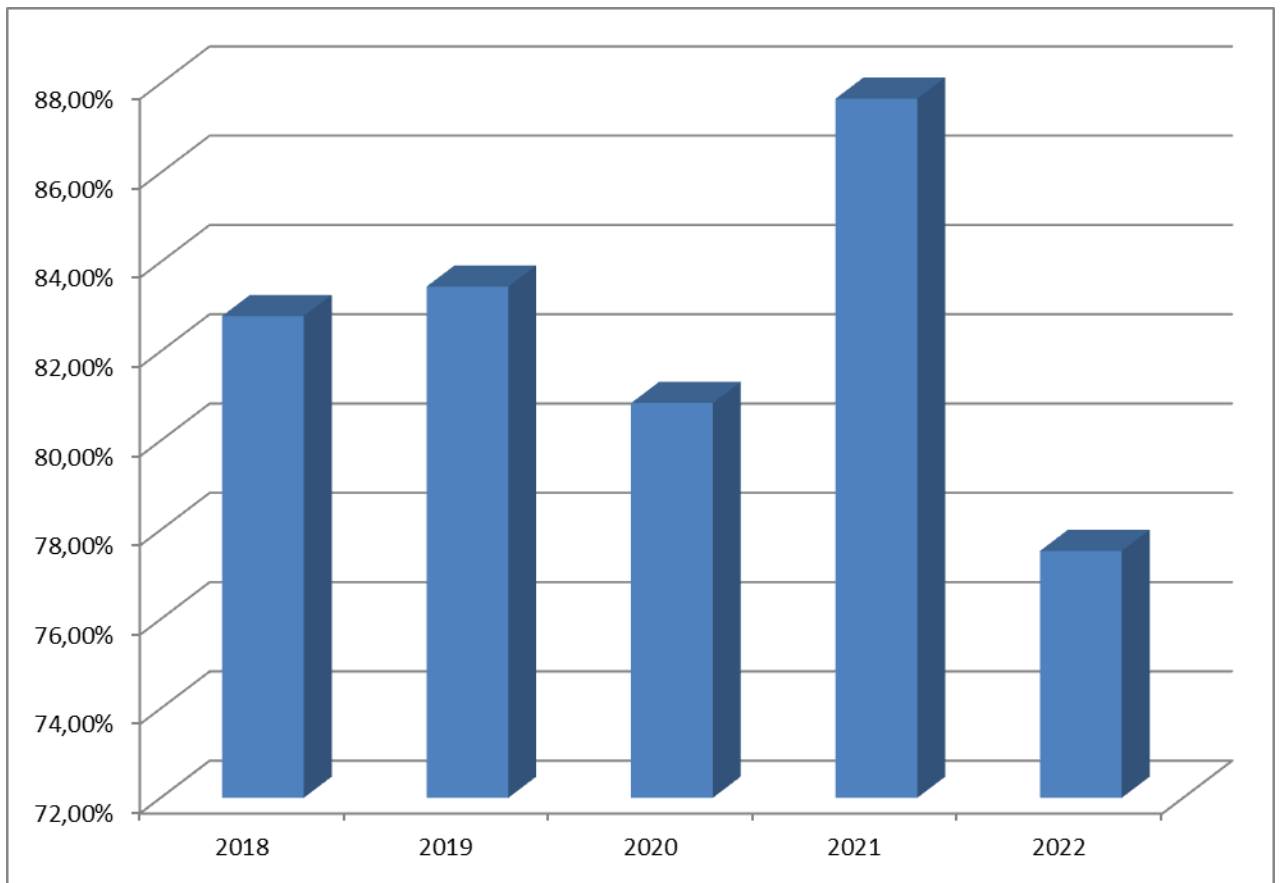

Рисунок. 2.1 – Частка податкових надходжень до бюджету України за 2018-2022 роки [13].

Важливим моментом аналізу податкових надходжень є визначення співвідношення прямих і непрямих податків. Зміна їх пропорцій є інструментом впливу на ефективність податкової політики та економіки в цілому. Як бачимо в таблиці 2.1 лідерами серед податкових надходжень є внутрішні податки на товари та послуги, їх питома вага не була нижчою за 60% за весь досліджуваний період, а тенденція зростання в абсолютних значеннях зберігається і протягом 5 років та становить 51,5% [13].

Таблиця 2.1 – Склад та структура податкових надходжень Державного Бюджету України за 2018-2022 роки, млрд грн. [25].

Податок	Роки									
	2018		2019		2020		2021		2022	
		%		%		%		%		%
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Податки на доходи, на прибуток, на збільшення ринкової вартості	173,5	22,8	201,7	24	221,8	26,8	283,6	26,8	319,8	26,6
Рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів	46,5	6,1	58,3	6,9	54,2	6,6	73,2	6,9	71,2	5,9
Внутрішні податки на товари та послуги	508,5	66,9	546,1	65	518,4	62,7	663,4	62,7	770,6	64
Податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції	28,7	3,8	30,5	3,6	28,6	3,5	33,9	3,2	37,4	3,1
Інші податки та збори	2,8	0,4	4,1	0,5	3,2	0,4	3,7	0,3	5	0,4
Всього	760	100	840,6	100	826,3	100	1057,8	100	1204,1	100

Протягом 2018-2022 років податкові надходження до Державного Бюджету України зросли з 760 млрд грн до 1204.1 млрд грн. Структура податкових надходжень була такою: податки на доходи, прибуток та збільшення ринкової вартості склали найбільшу частку (від 22.8% до 26.8%), за ними йшли внутрішні податки на товари та послуги (від 62.7% до 66.9 %). Податки на рентну плату та використання природних ресурсів, податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції, а також інші податки та збори мали меншу частку у загальній структурі [13].

Тепер проаналізуємо динаміку податкового боргу (таблиця 2.2)

Таблиця 2.2 – Динаміка податкового боргу України 2018-2022, млн. грн. [13].

№	Назва показника	2018	2019	2020	2021	2022	Абсолютна зміна 2022 до 2018
1.	Загальна сума податкового боргу (без врахування митних платежів)	105726,7	105715,3	107581,3	133132,4	126 032,2	20 305,50
2.	Сума списаної безнадійної заборгованості	7612,2	679,7	742,3	748,1	748,3	-6 863,90
3.	Розстрочки: сума	4,0	36,1	36,2	32,6	4 276,8	4 272,80
4.	Розстрочки: кількість	2	43	50	52	48	46,00
5.	Загальна сума боргу по митним платежам	905,2	900,7	900,7	900,7	900,7	-4,50

За період з 2018 по 2022 роки загальна сума податкового боргу України зросла з 105,726.7 млн грн до 126,032.2 млн грн. Сума списаної безнадійної заборгованості скоротилась з 7,612.2 млн грн до 748.3 млн грн. Розстрочки за сумою збільшилися з 4.0 млн грн до 4,276.8 млн грн. Кількість розстрочок змінилась з 2 до 48. Загальна сума боргу по митним платежам практично залишилась на одному рівні, зменшившись незначно з 905.2 млн грн до 900.7 млн грн.. Тепер проаналізуємо структуру податкового боргу України (таблиця 2.3.)

Таблиця 2.3 – Аналіз структури державного податкового боргу України 2018-2022 [13].

Назва показника	2018	Питом а вага, %	2019	Питом а вага, %	2020	Питом а вага, %	2021	Питом а вага, %	2022	Питом а вага, %
Загальна сума податкового боргу (без врахування митних платежів)	105726,7	92,54	105715,3	98,53	107581,3	98,50	133132,4	98,78	126 032,20	98,71

Продовження таблиці 2.3

Сума списаної безнадійної заборгованості	7612,2	6,66	679,7	0,63	742,3	0,68	748,1	0,56	748,3	0,59
Загальна сума боргу по митним платежам	905,2	0,79	900,7	0,84	900,7	0,82	900,7	0,67	900,7	0,71
Разом	114244,1	100	107295,7	100	109224,3	100	134781,2	100	127681,2	100

За період з 2018 по 2022 роки, загальна сума податкового боргу України зросла з 105,726.7 млн грн до 126,032.2 млн грн, в той час як сума списаної безнадійної заборгованості скоротилась з 7,612.2 млн грн до 748.3 млн грн. Питома вага безнадійної заборгованості зменшилась з 6.66% до 0.59%. Структура боргу по митним платежам майже не змінювалась, з питомою вагою 0.71% у 2022 році.

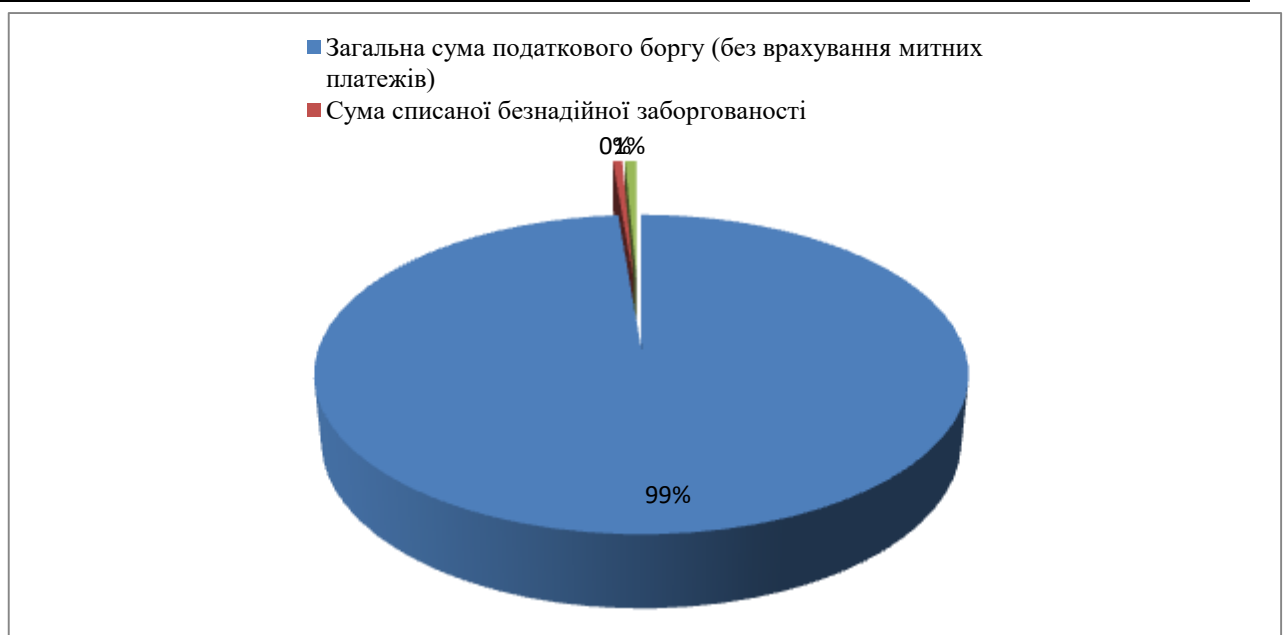

Рисунок 2.2 - Структура державного податкового боргу України за 2022 рік.

Слід зазначити, що найбільш значимою складовою в структурі надходжень до бюджету України є непряме оподаткування.

Воно становить найбільшу частку у загальному обсязі надходжень. Перевагами непрямого оподаткування є простота роботи з кінцевим споживачем, відсутність можливості ухилення від сплати, стимулювання виробництва, легкість сприйняття платниками податків, спрощення контролю. Існують і недоліки непрямих податків, а саме: підвищення ціни знижує платоспроможність населення, на суму встановленого податку збільшуються витрати підприємств на закупівлю сировини, якщо не відшкодовується сплачений ПДВ, то зростає і собівартість продукції. та ін. Але незважаючи на це, як уже зазначалося, найбільшу частку доходу приносять непрямі податки, тому їх ефективність не страждає від зазначених недоліків. Повномасштабне вторгнення суттєво актуалізувало тему наповнення дохідної частини Держбюджету [24, 25, 26] .

Значну увагу приділено безпосередньо його податковій складовій. Незважаючи на послаблення податкової системи для підтримки бізнесу в країні, податки залишаються найбільшим джерелом фінансових ресурсів. Особливу роль відіграють непрямі податки. Варто відзначити, що непряме оподаткування, завдяки своїм численним перевагам, продовжує займати найбільшу частку у структурі доходів. Незважаючи на це, його темпи зростання можуть бути меншими порівняно з іншими групами [24, 27, 28].

2.2 Оцінка впливу реалізації податкової політики на показники економічного зростання

У сучасних умовах, вимагаючи активного втручання держави в економіку, податкова політика набуває вагомого значення. Вона спрямована на регулювання ринкових процесів, стимулювання підприємництва, вплив на інвестиційну активність та сприяння економічному зростанню суспільства. Тому належить враховувати, що податкова політика є одним з ключових факторів, що впливають на національне виробництво. З метою забезпечення фінансових потреб держави, податкова політика визначається як

комплексний набір заходів. Однією з ключових цілей податкової політики є досягнення балансу між економічними інтересами держави та платників податків з метою стимулювання економічного розвитку суспільства та створення сприятливого середовища для його процвітання. Це означає, що податкові заходи повинні бути належним чином спроектовані та виконувати роль інструменту, який сприяє стимулюванню підприємництва, привабливості інвестиційного клімату та сприянню стійкому економічному зростанню [29, 30, 31].

На жаль, в сучасних умовах податкова політика в Україні не виявляє сприятливого впливу на економіку, а навпаки, пригнічує сучасне виробництво. Згідно до діючого Закону «Про державну фіскальну службу України», в Україні, наразі існує цілих 26 різних податків і зборів. Це чимала кількість, що ускладнює та обтяжує процес розвитку національних виробництв. В результаті чесної сплати даних податків і зборів, підприємствам доводиться передавати до бюджету значну частку своєї створеної доданої вартості, а саме від 40% до 45%. Такий високий рівень оподаткування призводить до обмеження темпів економічного зростання, що має негативний вплив на загальну ситуацію в країні.

Така ситуація має об'єктивні причини, між яких можна виділити наступні фактори:

- Реформування власності: Процеси перетворень і реформ відносин власності можуть мати вплив на податкову політику. Перехід від централізованої економіки до ринкової системи може призводити до неоднозначності та нестабільності у податковій сфері.
- Неможливість швидкої комерціалізації невиробничих галузей: Галузі, які не мають вираженого комерційного характеру, такі як охорона здоров'я, освіта, наука, культура тощо, потребують значних державних витрат. Це призводить до необхідності залучення додаткових коштів шляхом високого оподаткування виробничих секторів, що може негативно впливати на економічний розвиток.

- Збільшення державних видатків на соціальний захист населення: Економічна криза та інфляція можуть спричинити падіння рівня життя населення, що створює потребу у збільшенні державних видатків на соціальний захист. Це може змушувати державу шукати додаткові джерела доходів через підвищення податкового навантаження на підприємства та громадян.

Серед основних показників, що відображають економічний розвиток країни, можна виокремити наступні аспекти:

- Валовий внутрішній продукт (ВВП)
- Обсяги національного виробництва
- Ціни на споживчому ринку
- Валютний і грошовий ринок
- Капітальні інвестиції

Податкова політика держави має велике значення для економічного розвитку країни, що відображається у численних показниках, наведених вище. Оподаткування є важливим інструментом держави для збору фінансових ресурсів та їх ефективного використання залежно від потреб та завдань. Податкова політика проявляється через різноманітні способи та форми мобілізації цих ресурсів [32, 33, 34].

Порушення в податковій системі можуть мати значний вплив на економіку і викликати ризики непропорційно великого масштабу, навіть у контексті її обмеженого впливу [35, 36].

Ми провели аналіз рівня податкового навантаження в Україні протягом останніх років, включаючи різні складові податкової системи (таблиця Додаток Б).

За аналізом даних з таблиці про податкове навантаження в Україні з 2015 по 2021 роки видно, що рівень бюджетного податкового навантаження зріс з 35,5% у 2015 році до 40,8% у 2021 році. ВВП реальний також збільшився з 1430,2 млрд грн у 2015 році до 4363,5 млрд грн у 2021 році. Податкові надходження до зведеного Держбюджету зросли з 507,6 млрд грн

у 2015 році до 1453,8 млрд грн у 2021 році. Рівень податкового навантаження на працю коливався від 13,2% у 2016 році до 17,2% у 2021 році. ПДФО, ЄСВ та Єдиний податок зростали упродовж цього періоду. Рівень податкового навантаження на капітал залишався стабільним, а на споживання коливався від 20,4% до 17,2%. ПДВ, мито та акцизи були основними джерелами податкових надходжень від споживання. Загальний коефіцієнт податкового навантаження зрос до 40,8% у 2021 році, вказуючи на значну частку доходів, які спрямовуються на оплату податків.

З одного боку, зафіксовано нестабільні темпи збільшення валового внутрішнього продукту (ВВП), а з іншої сторони, постійно відбуваються систематичні зміни в податковому законодавстві країни.

Справді, протягом періоду з 2011 по 2020 рік в Україні було прийнято 155 змін та доповнень до Податкового кодексу. Крім Податкового кодексу, оподаткування регулюється широким спектром нормативних актів, таких як підзаконні акти, Укази Президента, постанови та розпорядження.

У міжнародному рейтингу прозорості та простоти ведення бізнесу «Doing Business 2021» [4] Україна посіла 70 з-поміж 185 країн. За даними з таблиці 2.5, Україна має такі результати в рейтингу: у категорії «Легкість ведення бізнесу» займає 70-е місце, у категорії «Отримання кредитів» – 29-е місце, у категорії «Захист інвесторів» – 81-е місце, у категорії «Міжнародна торгівля» – 119-е місце, у категорії «Забезпечення виконання контрактів» – 82-е місце, і у категорії «Оподаткування» – 43-е місце. Ці результати вказують на рівень розвитку бізнес-середовища в Україні у порівнянні з іншими країнами.

Таблиця 2.5 – Рейтинг «Doing Business 2021» [41].

№	Назва показника, що оцінювався	Місце в рейтингу
1	Легкість ведення бізнесу	70
2	Отримання кредитів	29
3	Захист інвесторів	81
4	Міжнародна торгівля	119

5	Забезпечення виконання контрактів	82
6	Оподаткування	43

За офіційними оцінками Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, тінізація економіки становить 35%, але за даними експертів цей показник може досягати 45%. За розрахунками провідної консалтингової компанії Boston Consulting Group, щороку українські підприємства здійснюють недооподаткування на суму 25 мільярдів доларів США, які не надходить до бюджету, а це становить приблизно 20% податків, які приховуються від сплати податків [25]. Між рівнем податкового навантаження та валовим внутрішнім продуктом існує значний взаємозв'язок, який проявляється на досить тісному рівні.

У країнах, які займають високі позиції у рейтингу Світового банку щодо ефективності податкової системи, відзначається вражаючий середній рівень ВВП на кожного громадянина у розмірі 29,2 тисяч доларів. В країнах, що відносяться до менш ефективних у другій половині рейтингу з питань податкової системи, спостерігається низький середній рівень ВВП на кожного жителя, який становить менше 5,3 тисяч доларів. В країнах, які займають нижчі позиції у рейтингу, спостерігається середня оцінка ефективності податкової системи, яка є втричі меншою в порівнянні з країнами, що мають вищу оцінку. Додатково, в цих країнах спостерігається шестирічна різниця у ВВП на одну особу, порівняно з іншими країнами [13].

За індикаторами економічного розвитку, які наведені на веб-сайті Світового банку, можна зробити висновок, що економічні показники в Україні є нестабільними, а наразі відсутня чітка тенденція до зростання. Це підтверджується трендовими прогнозними графіками (таблиця 2.6).

Отож, необхідно негайно вирішувати проблеми та удосконалювати податкову систему України, незважаючи на розпочаті реформи, оскільки вона залишається недосконалою. В Україні спостерігається значно високе

податкового навантаження, що уповільнює темпи розвитку економіки. Зменшення податкового тягаря є вагомим завданням, яке має велике значення [37, 38, 39]. Важливо забезпечити баланс між податковим навантаженням та перевагами оподаткування, між обов'язковістю сплати податків і свідомим вибором, а також між потребами держави та галузей, а також державними та приватними інтересами [40, 41].

Таблиця 2.6 – Огляд економічних індикаторів України за даними Світового Банку [41].

Індикатор	Останнє значення	Тренд
ВВП (поточні долари США) ⓘ поточний долар США	200.09 (2021 мільярд)	
ВВП на душу населення (поточні долари США) ⓘ поточний долар США	4835,6 (2021)	
Зростання ВВП (річний %) ⓘ	3.4 (2021)	
Загальний рівень безробіття (% від загальної кількості робочої сили) (змодельована оцінка МОП) ⓘ	9.8 (2021)	
Інфляція, споживчі ціни (річних %) ⓘ	9.4 (2021)	
Особисті грошові перекази, отримані (% ВВП) ⓘ	9.0 (2021)	

Для досягнення цієї мети потрібно забезпечити:

- Шляхом поступового зниження ставок податку та розширення бази оподаткування можна забезпечити зменшення податкового навантаження на суб'єкти господарювання. При цьому, збільшення надходжень до бюджету слід досягати шляхом залучення більшої кількості платників податків.

- З метою забезпечення прозорості та вдосконалення системи адміністрування податків і зборів, необхідно провести реформи та вдосконалити процеси, пов'язані зі збором та контролем оподаткування.

- Для забезпечення справедливого розподілу податкового тягаря між різними суб'єктами господарювання, необхідно здійснити помірне зменшення податкового навантаження та забезпечити пропорційність його розподілу залежно від виду діяльності платників.

- Для запобігання ухиленню платників від сплати податків необхідно вдосконалити системи податкового контролю, що забезпечують ефективний нагляд та перевірку виконання податкових зобов'язань.

- Необхідно здійснити зменшення та забезпечити продуктивне використання податкових пільг, уникнувши впливу зацікавлених сторін. Приведення до мінімуму кількості податкових пільг та проведення ретельних перевірок сприятимуть створенню справедливої податкової системи.

- Забезпечення сприятливих умов для зростання інвестицій та стимулювання інноваційних процесів у ключових секторах економіки.

Залучення додаткових інвестицій до господарської діяльності підприємств сприятиме розширенню їх обсягу діяльності та збільшенню прибутків суб'єктів господарювання. Підвищення доходів сприятиме зростанню ВВП і зменшенню податкового тягаря.

2.3 Проблеми реалізації податкової політики в Україні в умовах воєнного стану та шляхи їх вирішення

З 05:30 24 лютого 2022 року в Україні запроваджено воєнний стан, причиною якого стала військова агресія Російської Федерації проти України. Також 24 лютого 2022 року набув чинності Указ Президента України «Про загальну мобілізацію» № 69/2022.

Водночас багато українців йдуть добровольцями захищати Батьківщину, займаються волонтерською діяльністю, підприємства змушені переселятися з територій активних бойових дій або звільняються – усі ці дії відображаються в системі обліку та оподаткування. Насамперед зазначимо, що на період дії воєнного стану платники єдиного податку 1-2 груп (частина суб'єктів мікропідприємництва – фізичних осіб-підприємців) звільняються від сплати єдиного податку та подання податкової звітності з цього податку. [8].

Більш масштабних змін зазнала спрощена система оподаткування малих, середніх та окремих великих підприємств. Юридичні особи різних організаційно-правових форм незалежно від кількості працівників, а також фізичні особи-підприємці (якщо обсяг доходу у 2021 році становить менше 10 млрд грн) з 1 квітня 2022 року можуть перейти на спрощену систему оподаткування та застосувати право стати платником єдиного податку 3 групи. Для платників єдиного податку 3 групи встановлено єдину ставку єдиного податку в розмірі 2% від отриманого доходу (замість 5% ставки для неплатників ПДВ). Платників або ставка 3% для тих, хто перебував у статусі платника ПДВ) [1].

При цьому операції з постачання товарів, робіт і послуг підлягають звільненню від оподаткування для тих, хто залишається платником ПДВ і місце їх постачання знаходиться на митній території України. Проте недостатньо передбачити проблему розрахунків з ПДВ за балансовою вартістю залишків запасів, необоротних активів, оскільки не конкретизовано

положення про вилучення ПДВ з тимчасових залишків необоротних активів, оскільки до цього, у разі зміни загальної системи оподаткування на спрощену платник ПДВ зобов'язаний буде нарахувати податкові зобов'язання за такими залишками [11, 28, 37, 38].

Слід врахувати, що заяви про перехід на спрощену систему оподаткування за ставкою 2% почали приймати лише з 1 квітня 2022 року, а також те, що ще не всі суб'єкти господарювання поінформовані про такі зміни через об'єктивні причини. Причини, такі як відсутність комунікаційного зв'язку в регіонах, які періодично зазнають різких ударів ворога; неперенесення господарської діяльності в безпечні регіони; пошкодження комунікаційних та логістичних шляхів, інфраструктури тощо.

Вважаємо, що для визначення доцільності переходу суб'єкта господарювання на спрощену систему оподаткування в контексті економічної вигоди доцільно розрахувати навантаження з податку на прибуток та ПДВ за попередній рік та порівняти отриманий результат з даними за 2% доходу за той же період. Багато суб'єктів господарювання сьогодні змушені призупинити або скоротити обсяги своєї діяльності. Це відбувається через брак сировини або через розташування підприємств у зоні активних бойових дій.

Аналіз сучасної податкової політики в Україні, її становлення та розвитку дозволяє зробити висновок про серйозні недоліки, які їй притаманні.

Серед основних проблем податкової політики, які суттєво впливають на національне виробництво, можна виділити [14]:

- часті зміни системи оподаткування негативно впливають на розвиток суб'єктів виробництва, не дозволяють підприємствам нормально функціонувати, впроваджувати нові технології та виробляти конкурентоспроможну продукцію;
- система в цілому надто громіздка, розрахунки окремих податків невиправдано ускладнені;

- перенесення податкового тягара на вулчий сектор і коло платників податків;
- перетворення податкової системи на фактор пригнічення економічного зростання та інвестиційної активності, стимулювання ухилення від сплати податків та виведення капіталу за кордон;
- значна нерівномірність розподілу податкового тягара через існування різноманітних схем ухилення від сплати податків;
- корумпованість податкових відносин;
- відсутність достатніх правових гарантій для учасників податкових відносин.

Виявлені проблеми у секторі національного виробництва є дуже суттєвими та свідчать про недосконалість та неефективність поточної податкової політики, про те, що вона лише підвищує фінансові вимоги до підприємств та ускладнює їх фінансово-господарську діяльність, не кажучи вже про виконання податкових зобов'язань. Зобов'язання перед державою. Все це є передумовою переходу суб'єктів національного виробництва в тіньовий сектор, від чого страждає держава та її фіскальна система.

Згубний вплив тіньової економіки визначається тим, що вона впливає на всі етапи процесів виробництва, розподілу та перерозподілу ресурсів, деформує основи добросовісної конкуренції, зменшує надходження до бюджетів усіх рівнів, є живильним джерелом корупції. . Вважаємо, що головною метою податкової політики України має стати стимулювання економічного розвитку та стабілізація національного виробництва [14, 17].

Податкова політика має забезпечувати, з одного боку, встановлення оптимальних податків, які не будуть стримувати розвиток виробництва, а з іншого — забезпечити надходження до бюджету коштів, достатніх для задоволення державних і місцевих потреб. Адже нині політики використовують податкову систему для «латання дірок» у бюджеті, а не як

фактор державного впливу на розширення виробничих можливостей та зростання добробуту людей.

Вирішення існуючих проблем податкової політики в секторі національного виробництва України має здійснюватися:

1) шляхом послідовної реалізації стратегічних цілей реформування податкової системи України, а саме: підвищення конкурентоспроможності вітчизняного виробництва; легалізація тіньового сектору; активізація інвестиційних процесів в економіці; розробка простих і зрозумілих для суб'єктів господарювання податкових норм;

2) шляхом детінізації економіки та боротьби з корупцією в системі податкового адміністрування; через реалізацію комплексу стимулюючих заходів, які передбачають: зменшення податкового тиску, забезпечення рівномірного розподілу податкового тягаря;

3) встановлення пільг, які мають стимулюючий характер для національного виробництва з чітко визначеними часовими параметрами;

4) створення сприятливих умов для розвитку національного виробництва.

Тому має бути створена ефективна податкова політика, яка сприятиме забезпеченню державного бюджету стабільними та рівномірними податковими надходженнями, розвитку та стабілізації національного виробництва. Адже, акумулюючи значні фінансові ресурси за допомогою податкових надходжень, держава тим самим стимулює розвиток національного виробництва.

Отже, можна зробити висновок, що питання про вплив податкової політики на стабілізацію сучасного виробництва в національній економіці є досить проблемним. На сьогоднішній день податкова політика використовується як переважний інструмент реалізації фіскальних інтересів, що провокує руйнування економічного потенціалу країни. Враховуючи сучасні економічні умови, можна стверджувати, що одним із пріоритетів податкової політики на майбутнє має стати: створення сприятливих умов для

розвитку та стабілізації національного виробництва. Зазначене зумовлює необхідність кардинальної зміни орієнтирів податкової політики в Україні.

Основним принципом податкової політики має стати орієнтація на добровільність сплати податків суб'єктами господарювання та забезпечення рівних умов провадження виробничої діяльності. Для реалізації пріоритетів розвитку податкової політики необхідно здійснити комплекс стимулюючих заходів, до яких належать: зменшення податкового тиску, стимулювання інноваційної діяльності, сприяння розвитку малого підприємництва, підвищення фіскальної ефективності податків за рахунок розширення податкової бази. Реалізувати зазначені заходи можливо, перш за все, шляхом усунення основних негативних рис сучасної податкової політики [28].

Надалі актуальною залишається підтримка бізнесу як основного чинника зростання економічної стабільності держави, що також сприяє ефективній протидії зловмиснику. У перспективі необхідно здійснити оперативну дерегуляцію та оновлення державної політики в податковій та митній сферах. Після Перемоги України суттєве зниження адміністративного та податкового навантаження на бізнес сприятиме більшій концентрації коштів в обігу та створить ресурс для подолання повоєнних викликів.

ВИСНОВКИ

Податкова політика має за мету забезпечення достатніх фінансових ресурсів, необхідних для здійснення функцій, які лежать у компетенції держави. Ці функції включають національну безпеку, правоохоронну діяльність, оборону країни, ефективну систему управління, розвиток економіки та соціальне забезпечення. Податкова політика, працюючи на благо інтересів держави та бізнесу, керується у своїй діяльності наступними критеріями: фіскальна достатність, стабільність, економічна ефективність, гнучкість, соціальна справедливість. Функціями податкової політики є: фіскальна, спрямована на здійснення мобілізацій коштів до бюджетів усіх рівнів з метою забезпечення держави; економічна або регулятивна, спрямована на стимулювання економічного розвитку держави, активізацію ділової та підприємницької активності; контролінгу, що забезпечує контроль за діяльністю суб'єктів господарських відносин. Одним із ключових векторів реалізації державної податкової політики є створення такого співвідношення між коштами, які залишаються у платників податків, і коштами, які перерозподіляються за рахунок податків, коли створюються сприятливі умови для того, щоб відбувалося економічне зростання у державі, поєднувалися суспільні інтереси та інтереси бізнесу.

Роль податкової політики як інструменту регулювання економічного розвитку полягає в забезпеченні благополуччя громадян шляхом досягнення економічного процвітання країни або регіонів шляхом оперативного реагування на зміни в економічній ситуації. На сучасний стан податкової системи негативно впливає низка факторів: нестабільність і неузгодженість податкового законодавства; низька рентабельність української податкової системи; низька фіскальна ефективність податкової системи; високе податкове навантаження на бізнес; нераціональний розподіл податкового тиску між факторами виробництва; складність системи адміністрування податків.

У сучасних умовах дефіцит державного бюджету робить боргову залежність України неминучою, але потреби стабілізації економіки країни, вирішення поточних економічних проблем, на жаль, не можуть бути забезпечені власними коштами. Доходи бюджету класифікуються: податкові надходження; неподаткові надходження; доходи від операцій з капіталом; трансфери. У структурі доходів державного бюджету за 2018-2022 рр., провідне значення у наповненні бюджету мали податки – близько 80 %. Лідерами серед податкових надходжень є внутрішні податки на товари та послуги. За весь досліджуваний період їх питома вага не була нижчою за 60 %. При цьому, загальна сума податкового боргу України зросла з 105,726.7 млн грн до 126,032.2 млн грн.

Однією з ключових цілей податкової політики є досягнення балансу між економічними інтересами держави та платників податків. В Україні рівень бюджетного податкового навантаження зріс з 35,5% у 2015 р. до 40,8% у 2021 р., що вказує на те, що значна частка доходів спрямовується на оплату податків. Тінізація економіки становила 35%. При цьому ВВП збільшився з 1430,2 млрд грн у 2015 р. до 4363,5 млрд грн у 2021 р.

Одним із пріоритетів сучасної податкової політики має стати: створення сприятливих умов для розвитку та стабілізації національного виробництва. Для цього необхідно здійснити комплекс стимулюючих заходів, до яких належать: зменшення податкового тиску, стимулювання інноваційної діяльності, сприяння розвитку малого підприємництва, підвищення фіскальної ефективності податків за рахунок розширення податкової бази. Реалізувати зазначені заходи можливо, перш за все, шляхом усунення основних негативних рис сучасної податкової політики

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адаменко І. П. Пріоритетні завдання податкової політики в умовах економічних перетворень. Світовий досвід упровадження індикаторів результативності діяльності органів державної податкової служби : зб. Наук. Праць за матер. Наук.-практ. Круглого столу, 29 березня 2013 року / НДІ фінансового права. – К. : Алерта, 2013. – С. 7–9.
2. Амоша О. І. До питання про оцінку рівня податків в Україні . Економіка Ураїни. – 2017. – №6. – С. 11–19.
3. Андрущенко В.Л. Податкова система : [навч. Посіб.] / За заг. Ред. В.Л. Андрущенка. – К. : Центр учбової літератури, 2015. – 416 с.
4. Бечко П. К. Основи оподаткування : навч. Посів, [для студ. Вищ. Навч. Закл.] К. : Центр учбової літератури, 2019. – 168 с.].
5. Бойко А. А. Податкове навантаження як критерій ефективності податкової політики Збірник студентських наукових праць ОНЕУ. – 2013. – Вип. 2. URL: – [http://www.oneu.edu.ua/pages/cath/finans/files/stud_sbornik_2\(2013\).pdf](http://www.oneu.edu.ua/pages/cath/finans/files/stud_sbornik_2(2013).pdf).
6. Бойко О. Еволюція податкової системи України. Ефективність державного управління. 2017. №2. С. 241–247.
7. Борисенко О. С. Місце податкової політики у системі державного регулювання економіки / О. С. Борисенко // Трансформація фінансових відносин. 2021; С. 332-333.
8. Бюджетний кодекс України (Закон України). № 2456-VI. (2022). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>.
9. Вдовиченко А. М. Міжнародний досвід організації ключових індикаторів результативності діяльності податкових адміністрацій . Світовий досвід упровадження індикаторів результативності діяльності органів державної податкової служби : зб. Наук. Праць за матер. Наук.-практ. Круглого столу, 29 березня 2013 року / НДІ фінансового права. – К. : Алерта, 2013. – 106с.

10. Верховна Рада України. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/221159.html>
11. Виплата заробітних плат в умовах воєнного стану. URL: <https://ibuhgalter.net/articles/894>
12. Гуренко Т. Облік оплати праці та трудові відносини у воєнний період. Економіка та суспільство. 2022. Вип. № 36. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1153/1111>. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-36-31>
13. Державна податкова служба України. URL: <https://tax.gov.ua/>
14. Децюра С. Правила оподаткування під час воєнного стану. Бухгалтерія 911. URL: <https://buhgalter911.com/uk/news/news-1064117.html>
15. Запатріна І. В. Фінансова політика та її вплив на економічне зростання. Економіст. 2016, №3., С. 27-31.
16. <https://uifuture.org/publications/podatкова-pastka-dlya-ukrayinskoji-ekonomiki/>
17. Кирильчук М. Податкові послаблення на час воєнного стану: що передбачає прийнятий Закон. Ліга Закону. URL: https://buh.ligazakon.net/news/209993_podatkov-poslablennya-na-chas-vonnogo-stanu-shcho-peredbacha-priyuniaty-zakon
18. Кількість юридичних осіб за організаційно-правовими формами господарювання. Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/edrpu/ukr/EDRPU_2021/ks_opfg/arh_ks_opfg_21.htm
19. Клименко М. Бухгалтерський облік під час війни: що буде зі звітністю та як оптимізувати податки. Юридична газета online. Всеукраїнське професійне юридичне видання. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/podatkovapraktika/buhgalterskiy-oblik-pid-chas-viyuni-shcho-bude-zi-zvitnistyu-ta-yakoptimizuvati-podatki.html>
20. Кодекс законів про працю України, затверджений Законом від 10 грудня 1971 р. № 322-VIII, документ № 322-08 чинний, поточна редакція –

Редакція від 24.11.2021, підстава – 1150-IX № 322-08 від 14 серпня 2021 р.
URL: [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text)

21. Крисоватий А. І., Мельник В. М., Кошук Т. В. Фінанси. Податки. Кредит. Сутність та концептуальні основи формування податкової політики в умовах євроінтеграційних процесів. Науковий журнал “Економіка України”. 2016. №1. С. 35–51.

22. Курносів О. В. Посилення ролі державної податкової політики в соціально-економічному розвитку країни. Державне управління та місцеве самоврядування. 2016. №1. С. 88–94.

23. Лазур С. П. Етапи розвитку податкової системи України: завдання для подальшого функціонування. Економіка. 2016. №1. С. 89–94.

24. Мельник П.В. Податкова політика України : навч. Пос. / П.В. Мельник, З.С. Варналій, Л.Л. Тарангул. К: Знання України, 2017. 505 с.

25. Офіційний сайт Верховної ради України. Тил працює – Україна воює: підтримка бізнесу в умовах воєнного стану. Інформаційне управління. 2022. URL: [https:// www.rada.gov.ua/news/razom/221573.html](https://www.rada.gov.ua/news/razom/221573.html)

26. Офіційний веб-сайт Державної фіскальної служби України. URL: <http://sfs.gov.ua/>

27. Податковий кодекс України. Відомості Верховної Ради України, від 23.11.2018 № 2628-VIII. 2018; URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/ed20190101>.

28. Податкові зміни на період воєнного стану 2.0. URL: <https://eba.com.ua/podatkovizminy-na-period-voyennogo-stanu-2-0>

29. Поліванцев А.С. Вплив фіскальної політики на міжнародний торговельно-економічний обмін : автореф. Дис. ... канд. Екон. Наук : спец. 08.00.02 / А.С. Поліванцев ; Харк. Нац. Ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Харків, 2021. – 20 с.

30. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану : Закон України від 15.03.2022 р. № 2120-IX. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text>

31. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану : Закон України від 15.04.2022р. № 2120-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text>

32. Про державний бюджет України на 2018 рік (Закон України). № 2246-VIII. (2017). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2246-19#Text>.

33. Про державний бюджет України на 2019 рік (Закон України). № 2629-VIII. (2018). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2629-19#Text>.

34. Про державний бюджет України на 2020 рік (Закон України). № 294-IX. (2019). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/294-20#Text>.

35. Про державний бюджет України на 2021 рік (Закон України). № 1082-IX. (2020). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1082-20#Text>.

36. Про державний бюджет України на 2022 рік (Закон України). № 1928-IX. (2021). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1928-20#Text>.

37. Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни : Закон України від 03.03.2022 р. № 2115-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2115-20#Text>

38. Сушко Д. Податкова реформа воєнного часу: які зміни до Податкового кодексу ухвалила ВР. Національний юридичний каталог України. Liga:BOOK. URL: https://biz.ligazakon.net/analytics/210044_podatkova-reforma-vonnogo-chasuyak-zmni-do-podatkovogo-kodeksu-ukhvalila-vr

39. Цимбалюк І. О. Податкове навантаження, як критерій ефективності ведення податкової політики. Ринок цінних паперів України. 2014. № 7. С. 57-63.

40. Чередниченко Ю.В. Податкова політика та економічне зростання

в Україні / Ю.В.Чердиченко // Актуальні проблеми економіки. 2017, №8; С.91- 96.

41. Чудак Л.А. Ризик-орієнтована система податкового контролю. Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2019. №8. С. 196-208.

42. World Bank Group. Doing Business. Economy Rankings. Режим доступу: <http://www.doingbusiness.org/rankings>